

Dossier

30 ANYS SENSE J.V. FOIX

M'exalta J.V. Foix!

Trenta anys després de la seva mort, el poeta és un dels grans referents literaris del segle XX català

JORDI NOPCA
BARCELONA

“Foix, sense cap mena de dubte, és el millor poeta català posterior al Noucentisme, i fora perfectament defensible afirmar que pot ser, fins i tot, el millor poeta català posterior al segle XV”. Són paraules contundents del poeta i crític Pere Gimferrer, lector incansable de l'autor de *Sol, i de dol*, *Les irreals omegues* i *Gertrudis*, a qui va dedicar l'assaig *La poesia de J.V. Foix* (Edicions 62, 1974), exhaurit des de fa anys. “La figura de Foix em sembla fascinant”, comenta l'editor Jordi Cornudella, que prepara, en principi per al 2018, una edició en format butxaca en dos volums de la *Poesia completa* per a Grup 62. “D'una banda és una figura del tot excèntrica; de l'altra, és central en el marc de la tradició literària catalana”, afegeix. “Foix és escriptor en el sentit més genuí de la paraula –escrivia Enrique Badosa a l'última de les cinc antologies de l'obra foixiana que ha traduït al castellà, publicada a la imprescindible col·lecció *El Bardo* l'any 2001–. La seva inconfusible, original i atractiva personalitat literària es manifesta de la mateixa manera en els versos que en la prosa poètica de *Diari 1918* i la prosa dels seus articles”.

Nascut el 1893 a la vila de Sarrià, al pis familiar que es troba al damunt de la pastisseria Foix –al xamfrà dels carrers Pedró de la Creu i Major de Sarrià–, Josep Arseni Vicenç Foix i Mas va començar les proses poètiques del *Diari 1918* quan tenia 18 anys. Era l'any 1911, el mateix en què va deixar els estudis de dret, segons recorda Manuel Guerrero a la biografia *J.V. Foix, investigador en poesia* (Empúries, 1996). Aquella “profunda crisi personal” li va despertar un autodidactisme ferotge, i no va trigar a compaginar la prosa amb els poemes, que van aparèixer en publicacions com *La Revista*, *La Consola* o *Trossos* –un dels seus models primerencs va ser Joaquim Folguera–; poc després va començar una fructífera col·laboració periodística amb *La Publicitat*, que va arrencar el 1922 i es va allargar fins al 1936.

La ingent producció articulística de Foix ha estat estudiada per Pere Gómez Inglada a *Quinze anys de periodisme* (IEC, 2010). *Els lloms transparents* (Edicions 62, 1969) està integrat per una selecció d'articles polítics i socials, i *Mots i maons o a cascú el seu* (L'Amic de les Arts, 1971) s'ocupa de reflexions sobre arquitectura. Dues antologies més d'articles són *Allò que no diu 'La Vanguardia'* (Proa, 1970) i *Telegramas* (Selecta, 2006). “Queda molta teca per recollir en el camp de la crítica i els escrits polítics”, diu Cornudella.

Retardar la fama

El 1936, quan va esclatar la Guerra Civil i Foix es va concentrar en el negoci de pastisseria familiar, el poeta només havia publicat dos llibres de proses poètiques, *Gertrudis* (1927) i

PIERRE D'HARVILLE

KRTU (1932) –tots dos a L'Amic de les Arts– i, juntament amb Josep Carbonell, el manifest *Revolució catalanista* (1934).

“A Foix i el seu temps [Quaderns Crema, 1987], Gabriel Ferrater deia que el poeta va saber retardar la fama

–explica Manuel Guerrero–. Foix era autodidacta i tenia un cert respecte per la poesia. Sempre havia admirat amb una gran formació, com ara Carles Riba. L'escriptura dels primers llibres, que era propera al surrealisme, va ser vista críticament per

J.V. Foix a la casa que tenia a Port de la Selva, l'any 1966.

la societat literària”. Per a Guerrero, “Foix es va apartar del cànon literari català allunyant-se del Noucentisme i creant poemes i proses que van oscil·lar entre la llengua medieval i l'avantguarda”.

A més de rebatejar-se com a J.V. Foix, amb voluntat “d'ocultació” i de “separació entre el personatge públic, el senyor Josep, amo de les pastisseries de Sarrià, l'escriptor”, l'autor es considerava “investigador de la pròpia tradició, de la llengua i les formes poètiques, i la seva obra és d'una gran diversitat formal i mètrica”, sintetitza Guerrero.

En aquest sentit, Jordi Cornudella recorda que per a Foix “les èpoques literàries són com gèneres”, i tan aviat pot acudir “al sonet petrarquista, com al neopopularisme, a l'avantguarda i al neobarroc”. La devoció per l'autor del *Cançoner* es fa evident a *Sol, i de dol*, llibre que no va aparèixer fins al 1947 a L'Amic de les Arts i que és un dels volums més coneguts de l'autor. El neopopularisme es fa palès a *On he deixat les claus* i *Onze Nadals* i un *Cap d'Any* –també publicats a L'Amic de les Arts el 1953 i el 1960, respectivament–, i la branca avantguardista apareix, sobretot, als primers volums de prosa poètica, impregnats del món dels somnis, però arriba fins a *L'estrella d'en Perris* (Fontanella, 1963), *Darrer comunicat* (Edicions 62, 1970), *Tocant a mà...* (Edicions 62, 1972) i fins i tot *Cròniques de l'ultrason*. *L'estació*, un dels seus millors llibres, que Quaderns Crema va publicar el 1985, quan l'autor tenia 92 anys i ja havia perdut la vista.

L'enigmàtic diari del poeta

Tots aquests títols, juntament amb *Gertrudis* i *KRTU*, haurien d'integrar el segon volum de la *Poesia completa* que Grup 62 preveu per al 2018. Foix va anar disseminant, reelaborats, els textos del *Diari 1918* en diversos llibres. Havia previst publicar un total de 365 entrades, però la col·lecció *Millors Obres de la Literatura Catalana* en va recollir 208 el 1981, en plena etapa de reconeixement tardà: el poeta va rebre el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes (1973), la Medalla d'Or de la Generalitat (1981) i el Premio Nacional de las Letras Españolas (1984).

Foix s'havia casat amb Victòria Gili el 1931 –ella tenia 22 anys; ell 38–, però després que ella el deixés l'any 1948 –va marxar amb el cap de l'obrador de la pastisseria–, va viure al carrer de Setantí, acompanyat únicament per la serventa Gaudiosa González, que el descrivia com un home “molt primmirat amb la roba”, que menjava poc, que “sempre llegia quan dinava o sopava sol”. També destacava que era “molt distret”. És per aquest motiu que Foix, de qui Gaudiosa havia recuperat poemes i proses extraviades, la descrivia com “la persona que més ha fet per la literatura catalana”. El poeta va morir el 29 de gener del 1987, un dia després de fer 94 anys. ■

HOMENATGE ESCULTÒRIC I AUDIOVISUAL

A Vil·la Joana, a Vallvidrera, s'inaugura avui a les 12 del migdia *Fem llum al magatzem dels llibres*, una mostra d'escultures de Quim Domene, que també s'ha ocupat, juntament

amb Norbe Fernández, de l'audiovisual *Desviacions*. Totes dues creacions estan inspirades en la figura i l'obra de J.V. Foix. Abans, a les 11, el professor i especialista

foixià Pere Gómez Inglada –autor de *Quinze anys de periodisme*– impartirà una conferència en què repassarà els escenaris barcelonins presents en l'obra del poeta.

Uns quants escenaris per conèixer l'escriptor

Carrer Major de Sarrià

La casa on va néixer el 28 de gener del 1893 és al número 57 de Major de Sarrià, que fa xamfrà amb Pedró de la Creu. A *Els de la Coromina de Dalt*, poema del 1967, defensa que l'essencial es manté sempre i que les distincions entre nou i vell són il·lusòries.

Carrer Setantí

El 1931, Victòria Gili i J.V. Foix es van instal·lar al 3r 2a del número 9 del carrer de Setantí, on el poeta va viure fins al final de la seva vida. Per arribar al pis calia pujar 64 graons. Manuel Guerrero recorda a la biografia que Foix comparava Victòria amb l'anti-Gertrudis, personatge que simbolitzava "la dona independent i alliberada". Per a Foix, la seva esposa era "el model de la puresa, la fidelitat i els bons costums".

La Penya de l'Aire

Durant la dècada dels 20 l'aviació va ser una de les obsessions recurrents de Foix: passava per una etapa futurista que el va fer flirtejar amb el feixisme italià. Va escriure articles a *La Publicitat* sobre els vols dominicals de la Penya de l'Aire al Prat.

Els Torrents de Lladurs

Josep Foix i Ribera, pare del poeta, va néixer el 1855 en una de les cases pairals del terme de Torrents de Lladurs, al Solsonès, que apareix en alguna de les proses del *Diari de 1918* i en poemes com aquest: "El meu país és un roc / que fulla, floreix i grana".

Sitges

"Tots els sonets eròtics de mar són de Sitges", va arribar a dir Foix a Narcís Comadira l'any 1985. Sitges està relacionada amb l'amistat que el poeta va tenir amb Josep Carbonell i Gener (1897-1979), amb qui va escriure el llibre *Revolució catalanista* l'any 1934.

Port de la Selva

L'any 1946, quan encara no havia publicat cap llibre de poemes en vers –de proses poètiques ja havien sortit *Gertrudis* (1927) i *KRTU* (1932)–, Foix va comprar una casa a Port de la Selva. Era al carrer de la Unió i li va costar 8.000 pessetes. Des de llavors hi va estiuar i va aprofitar l'aïllament per polir alguns dels seus llibres. *Amb versos de vacances* (Eumogràfic, 2013) recull la totalitat dels versos i les cartes que hi va escriure.

El poeta amb la seva màquina d'escriure a la casa del número nou del carrer Setantí, al barri de Sarrià, cap al 1954. IMATGE CEDIDA PER LA FUNDACIÓ J.V. FOIX

El poeta parla amb periodistes

'Oh, si prudent i amb paraula lleugera' recull 28 entrevistes publicades al llarg dels anys en diaris i revistes

J.N.
BARCELONA

Entre les tasques de la Fundació J.V. Foix hi ha la programació d'activitats relacionades amb el poeta, entre les quals destaquen iniciatives singulars com el pessebre d'aquest any a la plaça Sant Jaume de Barcelona i la recuperació dels articles inclosos a *Els lloms transparents* a la seva pàgina web. A més, la Fundació ha fet una interessantíssima tasca editorial: a més de publicar deu llibres acompanyats dels poemes recitats per l'autor –començant per *En el dia més clar de l'any* (2000)–, també ha donat a conèixer els textos de Port de la Selva (*Amb versos de vacances*, 2013), la correspondència amb Albert Manent (2015) i dos volums que recullen les entrevistes amb l'autor. El primer inclou les converses radiofòniques i televisives. El segon, *Oh, si prudent i amb paraula lleugera...*, acaba d'arribar a les llibreries i està integrat per una tria de 28 entrevistes per a la premsa escrita.

Identitat

La multitud de la solitud

La revista *Destino* va ser la primera que va entrevistar Foix, el 1954. Ja tenia 60 anys. L'últim llibre que havia publicat era *On he deixat les claus...* (1953). Hi recordava que Josep Maria

López Picó li havia dit, la primera vegada que havia de signar un poema a *La Revista* i dubtava entre posar J. Foix o J.V. Foix: "No us feu dels poetes joves que alhora de firmar no saben com es diuen". El 1959 va explicar a Enrique Badosa, per a *El Noticiero Universal*, fent referència al vers "deixeu-me sol, que soc molts", que la seva poesia era "una mena de sincretisme en el qual romanticisme, clàssicisme i realisme es conjuguen per ser adaptats a una disciplina clàssica". El 1965 va declarar a *Solidaridad Nacional* que la poesia "és potser el camí més aspre de la literatura".

Sentir veus

Una mà plena de lletres

L'any 1966 va explicar a Sergio Vilar, a *La Vanguardia*, que hauria "volgut ser alt i tenir les espatlles amples", però que en canvi "sentia veus per tot arreu", encara que no patia "d'al·lucinacions auditives". També tenia el privilegi de portar inscrites al palmell des del naixement "totes les lletres de l'alfabet, menys quatre". Durant l'entrevista, que Vi-

lar assegura que va durar cinc hores, Foix va "desvalorar les dones", però el periodista, repassant les al·lusions eròtiques als seus poemes, es va acabar preguntant: "¿Será un cachondo?"

El prestigi tardà
Un Nobel frustrat

Els últims vint anys de vida van ser els més mediàtics de Foix. Va ser entrevistat en setze ocasions. Hi van parlar, entre d'altres, Baltasar Porcel, Avel·lí Artís-Gener i Narcís Comadira, amb qui va compartir un diàleg memorable amb 91 anys que ocupa setanta pàgines del volum. Foix va rebre molts premis, però se li va escapar el Nobel. En una entrevista que va sortir a *El Temps* l'any 1992, cinc anys després de morir, el poeta recordava que Joan Oliver va vetar el seu nom a l'hora de presentar-lo com a candidat al Nobel. "«Això mai!», va cridar, com una *boutade* de les seves". Una mica més endavant deia, en relació a l'èxit d'un escriptor: "Vaig escriure de molt jove un article que es deia *Sí vals, ja et vindran a buscar*, i això us ho dic a tots. Si et poses de puntetes per semblar més alt, no va bé".

30 ANYS SENSE J.V. FOIX

Per què J.V. Foix continua sent tan estimat entre els poetes?

Deu autors de diverses generacions i estils –entre els quals Enric Casasses, Dolors Miquel i Pere Gimferrer– comenten els motius pels quals continuen llegint l’obra de Foix i seleccionen un dels seus fragments predilectes, sigui en vers, en prosa o fins i tot en forma de poema de pedra

JORDI NOPCA

01

Enric Badosa

BARCELONA, 1927.

TRADUCTOR DE J.V. FOIX AL CASTELLÀ

“Viure l’instant i obrir els ulls al demà, / del clar i l’obscur seguir normes i regla / i, enmig d’orats i savis, raonar”

És un dels grans poetes de la humanitat. El vaig començar a traduir a la universitat i en vaig publicar diverses antologies, l’última de les quals va aparèixer l’any 2001. Foix defensava la poesia com a coneixement. No és un autor només surrealista i té moments més difícils, potser els dels poemes en prosa o els de vers lliure. El sonet que acaba “i, enmig d’orats i savis, raonar”, inclòs a *Sol, i de dol* (1947), m’agrada especialment perquè mostra J.V. Foix com un intel·lectual que, d’una banda, se sent seduït per la bellesa que puguin tenir els il·luminats, però que al mateix temps defensa la saviesa.

02

Maria Cabrera

GIRONA, 1983. PREMI CARLES RIBA 2016 PER ‘LA CIUTAT CANSADA’

“Que ara sí, ara no el cel s’escrotoni lentament, com els nostres tocant a terra quan la humilitat s’hi escola: qui se n’adona?”

Les proses dietarístiques de Foix m’han enlluernat des de sempre. Al pròleg de *Tocant a mà...* ell mateix ho diu: “Un llegeix dels llibres al seu abast els que més afecten l’obsessió senyorejant”. I, a mi, la prosa foixiana m’ha senyorejat de sempre els textos: com si, de nit, hi escrivís estels amb guixos clars, per dir-ho a la seva manera. Per la barreja exacta entre la quotidianitat arquetípica del poble (“la veïna”, “la noia de la porteria del 78”, que és somnàmbula...) i el Rar, l’estrafolari –l’Ultrason del·là de la paret-. I per aquesta estructura que flueix –com flueix tot el que cisella agudament el llenguatge– juxtaposant els paisatges, els elements reals i les associacions mentals que produeixen, i es clou amb un final que sempre et força, com a lector, a fer “un pas enús” (dit a l’estil de Lluïl, tan car a Foix) i submergir-te en la inquietud de la imaginació, com si haguessis arribat a un riu d’aigües clares havent salvat un camí fabulós, ple d’esculls difícilíssims. El fragment que he triat és l’inici d’una de les proses de *Tocant a mà...* (1972), *A la ratlla d’Isil, en llunyania de segles*.

03

Enric Casasses

BARCELONA, 1951.

PREMI NACIONAL DE LITERATURA 2012

“No pareu la mà al marxant o a l’editor, amb un número enganxat a l’esquena com un vulgar ciclista escarrassat i esprimatxat. Acabarien penjant-vos un cartell al davant i a l’esquena amb anunci immobiliari”

De Foix m’interessen la lletra i la música: el cant dels accents, la finor de pronúncia, l’encert del mot i de la frase i del període, la textura de l’escriptura, sobreixen d’idea, intenció, intel·ligència i imaginació. L’accentuació de Foix és art, és part de la seva filosofia: amb la música i amb el que diu ens fa entrar en un aire diàfan, transparent (no “fàcil d’entendre”: transparent). Tot s’hi dibuixa amb traços molt precisos. I ho canta i diu d’una manera que fa sentir, fa ser, fa venir ganes de viure i no avorreix. He triat aquest fragment de les *97 notes sobre ficcions ponçianes* (1974), un llibre que és poesia, teoria de l’art i comentari de l’obra de Joan Ponç tot alhora, perquè mostra la posició de l’artista davant del món de la falla.

04

Pere Gimferrer

BARCELONA, 1945. EL SEU ÚLTIM LLIBRE ÉS ‘NO EN MIS DÍAS’ (2016)

“Mar vital quan floreja l’aurora; i obscura / en els horts cirerers de l’ocellós crepuscle / quan tornen els velers, vetusts, i el port llumeja”

Foix es va proposar d’enllaçar l’últim gran moment del català amb la llengua literària –el segle XV– amb la parla col·loquial més vívida i al mateix temps més acostada a la deu medieval. Encara que fos pagant, de bon grat, el tribut d’allunyar-se de qualsevol català coetani, va donar un exemple de rigor gairebé sense precedents i va fer un esforç estètic per confegir una llengua literària alhora clàssica i nova. El poema *Mar vital quan floreja l’aurora* forma part de *Les irrealis omegues* (1949), el punt més alt de l’esforç de Foix per confegir, en vers no rimat –encara que ritmat– una poesia aparentment només visionària i al·lucinatòria i en el fons basada en un complex sistema metafòric propi.

4

05

Dolors Miquel

LLEIDA, 1960. HA GUANYAT EL PREMI AUSIÀS MARCH DE POESIA 2016

“Caminàvem balmats; ens aturàvem, erts, / reculàvem: I tu? I aquells? I qui són elles? / (Vessàvem olis purs als patis mil·lenaris)”

Per davant de tot, de J.V. Foix en destaca la innata musicalitat rítmica, la llengua i la imatgeria. El ritme en Foix neix, no es construeix, llisca sense entrebancs, acompanya so i contingut rellançant-lo, com un vent que ajudés la nau a lliscar sobre la mar. La seva llengua és l'altra meravella, rica, àmplia i variada com només la trobem en Català i Ruyra: mentre en els dos homes implica riquesa, un tresor, una superioritat, en la dona empordanesa és tractada com un defecte, un entrebanc. Les seves imatges, que s'abeuren en els corrents més avantguardistes del segle XX, tenen la brillantor i saviesa dels quadres de Remedios Varo, de Miró, de Leonora Carrington o de Fini, o de les meravelloses imatges surrealistes de, per exemple, Lorca o René Char. “Caminàvem balmats; ens aturàvem, erts” forma part d'un poema escrit a Port Lligat el 1933 i inclòs anys després a *Les ir-reals omegues, Passàvem per corri-ols nocturns amb gavetes al cap...*

06

Victor Obiols

BARCELONA, 1960. AMB 'DRET AL MIRACLE' VA GUANYAR EL CARLES RIBA 2015

“Si soc dalt els Morunys quan tot, masos i munts i ocells són aurora, i miro la vall i la conca, tot és una mar d'escumes silencioses”

Foix és un univers de màgia fulgurant. El que fa és una meravellosa alquímia entre la llengua dels trobadors, el català medieval, que coneix

a fons, i els recursos i les noves mirades que li obre l'avantguarda. És una recerca fascinant que li funciona, sense costures ni esguerros, amb una llengua esplèndida. Per això s'autoanomena “investigador en poesia”, però és més que això, és un poeta immens, d'oïda admirable i ric en tots els aspectes. Aconsegueix aquest to intemporal, especialment en les nades, que el fa únic. “Si soc dalt els Morunys...” està inclosa a *Darrer comunicat* (1970) i és una prosa d'amor a la llengua, a la terra, a la persona amada.

07

Vinyet Panyella

SITGES, 1954. 'SANG PRESA' VA MERÈIXER EL PREMI MIQUEL DE PALOL 2011

“No pas l'atzar ni tampoc la impostura / han fet del meu país la dolça terra / on visc i on pens morir. Ni el fust ni el ferre / no fan captiu a qui es don' l'aventura”

Em vaig començar a interessar per l'obra de Foix arran de les avantguardes i, en concret, del pas de les avantguardes per les revistes sitgetanes de *Terramar*, *Monitor* i *L'Amic de les Arts*. La coneixença de Josep Carbonell i Gener, que n'havia estat director, em va portar a la del seu gran amic de per vida, J.V. Foix. L'estudi de les idees estètiques de Foix –en paral·lel m'endinsava en l'obra poètica– em va abocar al seu ideari polític que havia compartit amb Carbonell, sobre el qual vaig començar a publicar articles des de 1983, el llibre *J. V. Foix, 1918 i la Idea Catalana* (1989) i l'*Àlbum Foix* (1991), aquest juntament amb Joan de Déu Domènech. A l'exposició amb motiu del seu centenari (1993) vaig elaborar l'àmbit dedicat a “L'ideòleg polític”. Havia tingut el projecte d'editar la totalitat dels seus textos polítics a la col·lecció *Clàssics del Nacionalisme Català* a principis dels anys 80, però Foix

s'hi va oposar per la por que fossin llegits fora de context. El sonet de *Sol, i de dol* que comença “No pas l'atzar ni tampoc la impostura” és un bon exemple per llegir l'obra poètica foixiana a través del seu ideari estètic i polític.

08

Francesc Parcerisas

BEGUES, 1944. EL SEU ÚLTIM LLIBRE ÉS 'SEIXANTA-UN POEMES' (2014)

“Aquest mati ha vingut una dona, coneguda de casa, a contar com la seva filla –que conec prou per haver-hi ballat– era trastocada”

Com a la majoria de lectors, m'interessa la versatilitat i l'enginy formal de Foix. És tan enlluernador que de vegades, però, temo que el sentit d'allò que el mou a escriure sigui massa abstracte per al lector. Vull dir que la poètica de Foix també té un punt de retòrica manierista, com la tenen tants autors del Renaixement i del Barroc, o d'altres èpoques. Per això és un mestre, que excita i admira, sense commoure com fa la innocència de Salvat-Passeit o el racionalisme creient de Riba. M'agrada molt “Aquest mati ha vingut una dona...” de *L'estrella d'en Perris* (1963): sembla una mena de barreja impossible de Borges i Calders. És una narració brevíssima, de factura impecable, ajustada en tot, que ens remet –però vagament, sense voler entrar-hi– a la pèrdua del jo, als misteris de la identitat... Diria que és un molt bon exemple de com és construït l'edifici –i l'artifici– literari foixià.

09

Josep Pedrals

BARCELONA, 1979. AMB 'EL ROMANÇO D'ANNA TIRANT' (2012) VA GUANYAR EL LLETRA D'OR

“Si de noieta delia l'hora malva / i amb ull plorós cercava el no-sé-què, / i d'un mur tose, la font i el verd d'un àlber / bastia el clos d'on clamava una fe”

De Foix m'interessa sobretot la gràcia amb què lexicalitza elements de registres lingüístics totalment apartats, la potència d'unes imatges poètiques lliures i somioses, la penetració en la fondària humana a través de sensacions aparentment epidèrmiques i les sonoritats que aconsegueix amb tot plegat. És un pou desbor-

Diàfan
“Amb la música i amb el que diu ens fa entrar en un aire diàfan, transparent”, diu Casasses

Potència
“Les imatges s'abeuren en els corrents més avantguardistes del segle XX”, explica Dolors Miquel

10

Blanca Llum Vidal

BARCELONA, 1986. ENTRE ELS SEUS LLIBRES HI HA 'PUNYETERA FLOR' (2014)

Foix té una diversitat d'estils, de temes i de formes que fan que t'hagis d'acostar a cada llibre d'una manera diferent. Lluny de tractar-se d'una qüestió merament estilística, aquesta diversitat parla d'una actitud davant la lectura –tant davant la lectura que feia Foix de les obres com davant la lectura que vol que fem, penso, dels seus llibres–: les grans panoràmiques serveixen de poc. Cal concretar i llegir cada text com una realitat viva i com una realitat única. També la llengua, esclar, que és inconfusible: hi ha una tensió escandalosament forta entre el que és vol autèntic i l'artifici que ho fa possible. *Poema de pedra número 25 [36 x 25 x 6 cm]* és una pedra que és un poema: representa una nova possibilitat de comprensió que és, pel fet de ser un poema, una pedra dialògica. És, per tant, una pedra que em parla i que em diu “Tu”: em diu que és així, amb els seus clots i els seus esvorancs i el seu color gris i la seva punxa, perquè el mar ho ha volgut. És així perquè sí o per una mena de llibertat natural. La pedra em diu, també, que és una pedra ben sola i una pedra triada. Amb tota la subjectivitat que implica una tria. J.V. Foix, que tenia una casa de pescadors al Port de la Selva, triava pedres: les posava a part, les separava. I, en aquesta separació, les mans humanes fan de la pedra una cosa singular, amb qui, entrant-hi en relació, canvio: per això trio la tria de Foix. —

30 ANYS SENSE J.V. FOIX

Foix en el record

Opinió

NARCÍS COMADIRA
POETA, PINTOR I
TRADUCTOR

Avui fa trenta anys que va morir Foix i ahir en va fer cent vint-i-quatre que va néixer. O sigui que va viure gairebé un segle. Vaig tenir la satisfacció de conèixer-lo i, sobretot, d'entrevistar-lo, un parell d'anys abans de morir. Va ser Gabriel Ferrater qui em va portar a can Foix per primera vegada. Era després de la tancada de Montserrat, quan Ferrater es va venir a amagar a casa, a Sarrià. I un diumenge a la tarda ens va dir: "Voleu que anem a veure en Foix?" Nosaltres, evidentment, vam dir que sí.

Hi havia també la Marta Pessarrodona. Abans, en Gabriel ens havia dit: "Deixeu-me que jo porti la conversa, perquè en Foix és com una emissora, s'ha de saber sintonitzar, i jo en sé, si no es pot passar una hora parlant dels russos i els polonesos". Així ho vam fer. Vam pujar aquella escala dreta i estreta del carrer Setantí i ens va venir a obrir la Gaudiosa, la serventa. Ens va fer passar i ens vam asseure al voltant de la taula del menjador, ell a sota del tapís dibuixat per Miró i teixit per Victòria Gili, la que era la seva dona. Estaven separats des de feia molts anys, des del 1948. Un dia, en una altra visita, o potser en la mateixa, per explicar-nos que calia tenir la gent a ratlla ens va dir: "Sabeu, jo soc casat, la dona em va deixar. I si pel carrer algú em deia «Ai, Foix, quina desgràcia», jo li contestava «Sí, ja ho he sentit a dir». Aviat es van acabar els comentaris". La Gaudiosa ens va oferir whisky als homes i bombons a les senyores. La Dolors, la meua dona, li va dir: "Jo també en vull, de whisky". Quan la Gaudiosa

li va dur el vas, Foix li va retirar la capsa de bombons. "No, no –va dir la Dolors–, prendré les dues coses". La visita va ser llarga i divertida, recordo, tot i que no puc precisar de què vam parlar. Una cosa sí que la recordo, la seva preocupació per la pèrdua del català. Ens va dir: "Posin-se al costat de l'escala del metro fent veure que llegeixen un diari. I fixin-se en què parla la gent que puja o baixa. Tots parlen en caste-

llà". I també: "Passin una estona llegint la guia dels telèfons, la majoria dels cognoms són castellans". Estava realment preocupat.

Molts anys després, Maria Aurèlia Capmany, que llavors era regidora, em va encarregar que fes una entrevista a Foix per a la col·lecció *Diàlegs a Barcelona*, que l'Ajuntament editava en uns llibrets amb fotografies de Pilar Aymerich. L'entrevista s'enregistrava i es transcrivía

Un dels característics barrets que acompanyava sovint l'autor i que actualment custodia la Fundació J.V. Foix. F. MELCION

l'encarregat d'aquesta feina era Xavier Febrés. Hi vam anar tres o quatre tardes. L'entrevista va ser al menjador. Foix, assegut al mateix lloc, sota el tapís. Les fotografies de Pilar Aymerich ho testimonien. Damunt la taula, un llibre de gran format. Em sembla que era *L'estació*. Foix em fa algunes remarques sobre els gravats de Tàpies. M'adono que hi veu poc.

L'endemà, la primera cosa que em diu és: "Ahir em vaig fatigar molt, em va fer recordar moltes coses... Gairebé no he dormit". Jo li vaig dir que, si ho volia, podíem deixar-ho estar. I ell: "No, no, cal acabar allò que s'ha començat". Com que jo li vaig recitar un parell d'estrofes de *També vindrem, Infant, a l'hora vella*, va estar content i em va dir: "A vegades venen joves per entrevistar-me i jo els dic «¿Ja heu llegit algun llibre meu?» La majoria em diuen que no. Jo els responc «Doncs torneu quan m'hagueu llegit»".

Quan l'entrevista va estar transcrita, vaig anar a llegir-l'hi. Ell no hi veia gairebé gens. Jo anava llegint i ell m'anava fent correccions. "Això ho tregui", per exemple. Era un fragment en què va criticar el monument que Tàpies havia dedicat a Picasso. "Veurà, Tàpies és amic meu i no voldria que s'enfadés..." En un altre fragment, parlant de Dalí: "Es masturbava mirant estampes de nenes vestides de primera comunió". Va dir-me: "Tregui *es masturbava* i hi posi *s'excitava*". Així va anar polint l'entrevista. No és que hi fes grans canvis, però hi va passar el ribot. Llàstima que Xavier Febrés esborrés les cintes. Ara tindriem un document únic: la veu de Foix dient el que li sortia de dins, sense censures.

Als ambients literaris barcelonins no va caure bé que fos jo qui fes a Foix aquella entrevista. Suposo que jo no era prou avantgardista. Algú li va dir a Foix que jo no era la persona adequada per fer-la. Sempre hi ha ànimes pietoses. Així m'ho va dir un dia que el vaig trobar en una presentació: "M'han dit que en Comadira no era la persona més adequada per a l'entrevista". Ja no m'havia reconegut. De fet, va morir poc després. Avui fa trenta anys. —

Un home que era, ell sol, una cultura d'abans i de després

Opinió

VICENÇ ALTAIÓ
BARCELONA

Us escric, J.V. Foix, a la ultratomba, sabent que no em llegireu, però vós sou aquí en un present immemorial. "No em molesteu pas. Dels meus no en queda pas cap", i dient això obria la porta i la tarda als aprenents de poetes. Vós, tot i que pujàveu les escales de dues en dues, al 9 de Setantí, vuitantejàveu; nosaltres, amb cabells llargs i greixosos, preteníem la revolució estètica, i la política i la sexual sense distinció.

Mestre Foix, us rellegeixo sovint en versos arreplegats de nou per la

força dels estudiosos, i la vivesa que tenen quan rompen el present immediat i es mantenen, furiosos i fricatsius o labials, arcaics i terrenals, amb voluntat de síntesi, fora d'ús, en un lluny avivat al mig d'un català d'existència estàndard, teleseriat i, en prosa, planxat.

Vós que de jove –com és vist a *Revolució catalanista*– havíeu estat separatista en política i imperialista en cultura, quedaríeu parat d'on som. No cal plantar banderes als masos, ni fer de l'antiga fe poemes de soca-rel. En política, s'ha escampat el catalanisme cívica, fora partits, que vós practicàveu en exili interior i que contagiàveu, d'amagat i escaldat, i de mà en mà, entre els minoritaris que us veníem a veure en plena subversió popular i intel·lectual, sindical i uni-

versitària. Éreu sol, estoic, i guardo el record de la vostra visió –per sort, contradictòria– d'una col·lectivitat de jèia acovardida quan Castella s'imposava. El temps dirà, som a l'avantguarda d'Europa.

El vostre patriotisme idiomàtic ha fet gran la praxi i els poemes s'han escampat fora del túnel. Fins i tot els més estudiosos, capdavanters i minoritaris i avui majories a l'obrador i al carrer, al taller de linotípia i a la xarxa sense fil, a la sala dels manuscrits i al Parlament, tots salten les regles de la normativa de l'Institut i, com els vulgars, escriuen en SMS com vós ho fèreu en telegrames a *Allò que no diu la vanguardia*. Frases curtes, i llamps, i xocs, i rimes internes, proclames no pas metafísiques i esllògans esnobs, tot dins d'un placard

Llengua "El vostre patriotisme idiomàtic ha fet gran la praxi i els poemes s'han escampat fora del túnel"

manifest futurista. Em va quedar que havia de tenir un segon ofici per deixar que els versos rodessin lliures d'ideologia. Quan m'enfilo pel cap de Creus, llegeixo sol i errabund el *Sol, i de dol*, i provo de comprendre el que caminant els llibres no expliquen sobre la natura i les lleis que ens sotmeten i àdhuc ens alliberen. A vós i *Els catalans de 1918* he d'agrair que ens obríssiu les portes de la vostra casa biblioteca i pinacoteca, els consells –*Mots imaosos a cascú el seu*– a contracorrent que ens donàreu i el pas que obríreu. Allà ens vam trobar, menors com érem, amb un home que era, ell sol, una cultura d'abans i de després. Ara us dic, en diàleg entre els morts, que començo a deure'm als joves. Quan em truquin els del diari ARA, em trobaran. Us ho dec. —

30 ANYS SENSE J.V. FOIX

L'escola on Foix és tan admirat com Leo Messi

El centre fa activitats a tots els cursos perquè els alumnes coneguin el poeta

Crònica

NÚRIA MARTÍNEZ
BARCELONA

Quan els alumnes de l'Escola Poeta Foix veuen arribar Jordi Madern –familiar de J.V. Foix– als Jocs Florals s'hi acosten, emocionats, a parlar-hi. Han estudiat la figura del poeta des que van començar l'escolarització a P3 i li tenen una admiració especial. "Veuen el Jordi i pensen que és J.V. Foix", explica somrient la cap d'estudis, Cristina Valiente, que afegeix que per als alumnes "és com si fossin davant de Leo Messi". L'Escola J.V. Foix està situada a Sant Gervasi –és l'única pública del barri–, té dues línies i compta amb 250 alumnes.

El que la diferencia de la majoria de centres és que els alumnes, des de P3 fins a sisè de primària, estudien i treballen durant tot el curs la figura del poeta. L'aprenentatge se centra, especialment, en els mesos previs a Sant Jordi, per la celebració dels Jocs Florals.

"A P3 comencen introduint els aspectes més fàcils a través de la creació artística", explica el director de l'escola, Màrius Pla, que afegeix que quan s'aprofundeix més en la seva figura és a partir de 1r i 2n de primària. "Intentem que puguin entendre'l al màxim i no posar-los poemes d'un nivell massa complicat", explica el director. Una de les activitats consisteix a fer un recorregut

pels llocs relacionats amb la figura del poeta al barri de Sarrià. Abans, la mestra els explica a classe els detalls de cada punt de l'itinerari, mentre els estudiants tracen el recorregut en una tauleta. Comencen a l'avinguda J.V. Foix i fan la primera parada al carrer Setantí, on l'autor va viure i va crear part de la seva obra. "Tenim la sort que ens deixen entrar a la casa i els alumnes es mostren molt sorpresos", indica la tutora de primària i coordinadora de les TIC, Núria Ribas.

El següent punt icònic del recorregut és la pastisseria J.V. Foix, situada al carrer Major de Sarrià i dirigida per Jordi Madern. Per raons òbvies, aquest és, sens dubte, el moment preferit dels alumnes. "Ens deixen tastar la xocolata!", recorda, amb un somriure d'orella a orella, un dels alumnes. Com a plat final visiten la creació visual *Poema de Catalunya*, situat a la Via Augusta, on se'ls explica el significat de l'obra.

Quan Núria Ribas pregunta als alumnes què saben del poeta, els alumnes contesten de forma unànime: portava barret i era "molt elegant". "Era molt gran i anava molt ben vestit", apunta un dels alumnes, que afegeix que era "molt intel·ligent".

Curiositats a part, tots tenen clar que J.V. Foix era poeta i que a Sarrià hi ha una pastisseria que porta el seu nom. "Els nostres alumnes coneixen qui és la persona que ha donat el nom a la seva escola: un poeta important que defensava la llengua i que estava lligat al barri",

Un grup d'alumnes traçant el recorregut dels llocs icònics de J.V. Foix a Sarrià.

CRISTINA CALDERER

expressa el director, que insisteix que els estudiants "estimen molt el personatge".

Un poema com a himne

L'escola té els seus orígens als anys 30, però no va ser fins a l'any 1999 que va començar a portar el nom del poeta. "El centre es deia República Argentina-Uruguai i els professors del claustre vam proposar el canvi perquè no ens sentíem representats amb aquell nom", apunta el director. Des de llavors han volgut introduir la figura del poeta al màxim possible dins l'activitat

de l'escola. Una altra activitat relacionada amb el poeta és la cantada del poema *Es quan dormo que hi veig clar*.

Durant l'any, els alumnes del cicle superior assagen el poema que va musicar l'any 2012 Bárbara Granados –descendent del compositor Enric Granados i mare d'exalumnes del centre– i el canten el dia que celebren els Jocs Florals. "És el nostre himne", explica el director, que afegeix que, tot i que només la cantin els de cicle superior, tots els alumnes se'n saben com a mínim alguna estrofa. ■

La 'Revolució catalanista' i el 'Poema de Catalunya', amb l'ARA

ARA
BARCELONA

Coincidint amb el trentè aniversari de la mort de J.V. Foix, l'ARA presenta als lectors una promoció singular: una samarreta amb el cal·lígrama *Poema de Catalunya* –que va ser publicat per primera vegada a la revista *La Consola de Sarrià* el 1920– i un text molt difícil de trobar de l'autor, *Punts de meditació catalanista*, que data del 1934. El llibre i la peça de roba es poden aconseguir amb el diari d'avui a un preu de 9,95 euros.

Punts de meditació catalanista forma part del volum *Revolució catalanista*, del 1934, que Foix va escriure amb el seu amic Josep Carbonell i Gener. Els textos van ser publicats

Les divuit meditacions catalanistes de Foix van ser incloses en un llibre publicat l'abril del 1934. ARA

inicialment a la revista *Monitor* entre els anys 1921 i 1923. Al text, Foix enumera amb divuit reflexions el seu somni per a Catalunya, la manera com imaginava el país mentre als primers anys 30 es vivia l'esclat republicà. Tot i els anys transcorreguts, el seu pensament interroga el nostre present. "Si per un plebiscit fos possible d'atorgar a Catalunya el dret a segregar-se territorialment del continent i de constituir-se en paradís flotant damunt la Mediterrània, estem segurs de la majoria imponent que donaria el seu vot favorable", escriu en la tercera de les meditacions.

El llibre és una reflexió que té una vigència absoluta i que entronca amb la creació visual del 1920 *Poema de Catalunya*, el famós triangle en què els tres costats són mar Mediterrània.

"Intervencionista o secessionista, humil o imperial, el catalanisme és el contrari d'un moviment isolador, d'un separatisme separatista. Catalunya no solament no vol isolar-se, sinó que la seva motivació inicial és alliberar-se de la localització a què la té sotmesa Castella", afegeix.

"Foix oposava el seu model de catalanisme revolucionari al catalanisme de la República –comenta Manu- el Guerrero, biògraf del poeta–. Va ser un llibre molt polèmic i va despertar un gran debat entre les noves generacions. *Revolució catalanista* va aparèixer l'abril del 1934, i sis mesos després, a conseqüència dels Fets d'Octubre, Foix va entrar en crisi. La seva ideologia va virar de la política cap a una visió més ètica i moral, fins i tot més metafísica". ■